

Barbara Kovač

Resnica in dobro

Kaj lahko povem o resnici? Po grško je to *aletheia*, kjer je bil *a-* nekoč jasno razločen kot prefiks z nam znanim pomenom zanikanja, druga polovica pa pride iz glagola *lanthano*, kar pomeni skrijem se ali pozabljen sem; resnica je torej tisto, kar ni skrito, kar je jasno razvidno, in res je, da je resnica tisto, kar nas človeška bitja v stiski značajno in moralno najbolj razkriva.

Resnica je pojem, ki je vseprisoten v naših življenjih, hkrati pa imamo z njim precej težav. Velika večina ljudi ima resnico prav gotovo za vrednoto, problem pa se pojavi v dejanski praksi. V kolikor ljudje govorijo, da objektivne resnice ni, da je resnic več, ker so tudi človeške misli subjektivne, se gotovo vsi zavedamo, da resnica obstaja in je ena sama, spreminjajo se le naša dojetja le-te. Že majhni otroci imajo to zavedanje naravno prisotno: ko se lažejo, se hudo pompozno sklicujejo na resnico ravno zato, da bi ta primanjkljaj prekrili, in sram jih je lagati, ker že v najzgodnejši dobi povezujejo resnico z moralno dobro in pravo rečjo. Iskrenost je torej ena izmed prvih stvari, ki se jih naučimo, pa tudi ena izmed prvih, ki jo zavrnemo. Ko rastemo, se nam dojetje tega, kaj je resnica in kaj neresnica, razširi, najdemo se v moralnih precepah, ki nam oslabijo črno-belo, otroško dojetje sveta. Tedaj je najlažje reči, da resnice sploh ni, da je vse subjektivno, in mnogi to dejansko storijo. Najlažja pot ven, a kako lena in napačna! S tem resnico razdremo kot vrlino in jo pravzaprav spravimo na isto raven kot neresnico, vdamo se relativizmu in odvržemo vsa prizadevanja, da bi dosegali resnico. To storimo deloma tudi zato, ker se nam zdi že od samega začetka resnica težja stvar, ker se oziramo na mnenje ostalih bolj kot pa na moralo, kot se je tudi Kriton. To je do neke mere človeško, pogojeno tudi z vzgojo: če je otroku enkrat uspelo zvaliti krivdo za kakšno grdo stvar na sorojenca in je uspel utišati svojo vest, ko je mirno gledal, kako so drugega karali za njegov lastni prestop, bo večkrat pripravljen druge žrtvovati zavoljo lastnega udobja, morda celo v odraslo dobo, če se zavestno ne potruži drugače. Je to pokazatelj zla v človeku? Prej pokazatelj strahu. Dobrota ni samoumevna, težko je žrtvovati samega sebe, resnica, sploh kakšna, ki se nam zdi iz prizemljenega pogleda grda in nepotrebna, zna biti kruta do ljudi, ki so ji zvesti. Lepota resnice se nam razkrije ne na telesni ravni, s katero se ukvarja ves ta svet, ampak šele na duhovni, ki jo tako radi zanemarjamo. Vsi smo Kritoni, kdo bo sploh Sokrates?

To zanemarjanje presežnega, ki je sicer spremljalo človeštvo skozi vse veke, se dandanes izraža kar najbolj poudarjeno v subjektivizmu, ki se je začel zažirati v splošno dojetje sveta. Ne pravim, da v enaindvajsetem stoletju ni več ljudi, ki bi govorili po resnici, ali da so bila vsa prejšnja stoletja napolnjena s pobožneži, ki niso nikdar izrekli neresnične besede, vendar vseeno splošna verska brezbržnost in zagrizeni individualizem močno vplivata na naše dojetje resnice in neresnice. Moderni človek hitreje podleže lastni egocentričnosti, ker ne vidi razloga, da bi presegal svoje napake, da bi začel gledati na stvari z zrelega vidika, da bi nehal s tistim *jaz* in bi raje začel razmišljati najprej o *mi*, nato o *vi* in morda celo o *onih*. Če prave resnice ni, zakaj bi se trudil z iskanjem? Če ni nekega objektivnega okvira in morale, na katera bi se zanašal, zakaj bi upošteval sočloveka? Mar ni lažje ukvarjati se s svojim ugledom in koristjo, ki sta v modernem svetu izrazito pomembni. Koliko ljudi te pozna – in raje upaj, da te imajo vsi radi ali pa so vsaj nevtralni! Stvari se razvejo hitro,

nikdar ne prevzemi odgovornosti, poišči si izgovor, reci, da si žrtev. Posledice so vendar hude! In to je resnično v svetu, ki je pozabil na višje stvari in cilje, bolj razumen potek. »Kaj namreč pomaga človeku, če si ves svet pridobi, sebe pa pogubi ali zapravi?« Danes znane besede iz Lukovega evangelija težko obveljajo. Pred očmi imamo le pridobivanje sveta in ne, recimo temu, svetosti. Resnico smo oropali njenega nadzemskega čara, dobre in primerne je vseeno noben več noče, ker je izgubila svojo lepoto, tisto, ki se skriva ravno v zavednosti, da delamo nekaj prav in da bomo za to nagrajeni, če ne sedaj, pa pozneje, kar je pričakoval tudi že Sokrates pred smrtjo.

Več primerov tega, da vse podrejamo sebi in svojemu užitku in ugodju, ter da se odvrčamo od resnice, je hitro razvidnih. Prvi in poglobitni je nenadzorovano potrošništvo, ki otroke že od najzgodnejše dobe življenja utaplja v bleščečih, poceni produktih, ki jih pač morajo imeti! Navajeni smo te neobzdanosti, ne razumemo vrednosti dela, ne razumemo, da je vsak cent, ki nam je prihranjen pri nakupu, pravzaprav ukraden nekemu izčrpanemu in zatiranemu delavcu v nerazvitih državah. Spet stvar, ki je obče znana, a ker bi alternativa ranila našo denarnico in nam odvzela to udobje, resnico raje ignoriramo. Resnica, ki napeljuje k dobri in pravični stvari – izboljšanju pogojev in pravičnemu plačilu, za nas ne obstaja. Kakor da se nas ne tiče. Kakor da je to neka postranska stvar. In znova, zakaj tako radi zapademo v to miselnost? Da bi se ujemali z drugimi, da bi bili spoštovani in sprejeti in da si ne bi drugi mislili o nas kaj, česar ne želimo. Raje pesek v oči, kot pa biti socialni izmeček. Takih primerov je še mnogo bodisi se zadovoljujemo z lažmi bodisi z izkrivljeno resnico, slednja pa ni nič boljša oziroma je lahko še bolj nevarna zaradi svoje podobnosti s pravo resnico. Vsi smo že bili priče kakšnemu grdemu opustku, kjer je kdo kaj povedal ali koga navedel, ne da bi morda povedal vse, kar je bilo ključnega. Prav pri polresnicah se najlepše vidi razlika med popolno iskrenostjo in med tako, ki je že napudrana in namazana, da je drugim bolj všečna.

Resnica pa je in ostaja tukaj, morda grda in neprivlačna egoistu, a večno najlepša v svojem bistvu. Človek ne sme popustiti. Premagati samega sebe, to željo po udobju, po ugajanju, in izbrati resnico v hudih stiskah je največja zmaga, kar si jih lahko pripiše. Resda večina ljudi nima Sokratove volje in poguma, nima njegovega zavedanja v svetost svojega poslanstva. Če ne bi bil prepričan v Apolonovo nalogo, če ne bi imel svojih učencev, ki so mu stopali v bran, če ne bi trdno vedel, da brani pravo resnico, bi šel tako voljno v smrt? Menim, da ne. Mnogo drugih je izpilo trobeliko, a na žalost se nam pričevanja o njihovih zadnjih trenutkih pogosto niso ohranila. Ne tako nedolžni Teramenes, ki se s smrtjo ni sprijaznil do te mere kot Sokrates, je v zadnjih trenutkih posnemal priljubljeno pivsko igro in nazdravil svojemu tožniku, »dragemu Kritiju« – izjava, za katero verjamem, da ni bila izrečena brez pikrosti. Toda Sokrat je bil popolnoma sprijaznjen. Lahko bi pobegnil, a iz predanosti svojemu nauku ni mogel, ni želel, niti ko so vsi to od njega dejansko pričakovali. Teramenes bi ob priložnosti pobegnil, Sokrates nikoli. Sam sebe je žrtvoval resnici na ljubo, ne vedoč, ali bo vse prav in dobro z njegovo družino, z učenci, z njegovim naukom. Ni vedel, ali bo njegov spomin ohranjen, kot se je dejansko zgodilo, ni slutil, da bo postal praoče zahodne filozofije preko svojih učencev, ni vedel, ali bodo sinovi odrasli v spodobne ljudi, ki se bodo v življenju ravnali po očetu (kar se najverjetneje dejansko niso). Vse to je zavrgel za resnico, ki mu je bila ljubša. In konec koncev je ravno ta impozantni dogodek imel največji vpliv – tu se je rodilo jedro zahodne filozofije, s to smrtjo, tu se je vzpostavila ta ljubezen do resnice kot ideala, kot nečesa najboljšega, tu se je vzpostavil filozofski zagon, ki je dolga leta potiskal filozofe do tega najvišjega cilja. Tisto, kar ni zakrito, tudi ni pustilo tistemu, ki je to ljubil, da ni ostal skrit zgodovini. Aristotelov izrek, ki se glasi: »Ljub mi je Platon, a resnica ljubša,« je

izpeljava tega duha, ne glede na to, kako si želimo predstavljati Sokrata in Platona na enem, Aristotela pa na drugem bregu.

Sokratovi zadnji dnevi so vsekakor ekstremen in največji izraz ljubezni do resnice, vendar lahko njihov nauk vseeno prenesemo v naš vsakdan, med naše osebne ideale. Nehajmo žrtvovati resnico zase in žrtvujmo raje sebe za resnico.